

WILLEM LODEWIJK VADER, 1775-1849*

P.J.A.van Voorst Vader

Toen hij - W.L. - geboren werd op 15 december 1775, waren hem al 4 broers voorafgegaan: twee maal een Teunis en tweemaal een Abraham. Van deze broers en de twee broers en de twee na hem geboren zusjes bleef alleen de tweede Abraham in leven; na het overlijden van vader Pieter in 1800 en moeder Leijntje Daniëls in 1804, bestond de Zeeuwse tak van de uit Noord-Holland afkomstige Vader's dus alleen uit deze twee broers, met hun nakroost. W.L. was vernoemd naar de zo zeer met vader Pieter bevriende zwager van deze laatste, Willem Lodewijk Ivangh, schout van Bergen.

Broer Abraham, vernoemd naar Leijntjes vader, zal Pieter in Kortgene opvolgen. W.L. moet het dus elders zoeken. De omwenteling van 1795 bood hem daartoe de kans. Op 24 maart van dat jaar kwam een uit twee mannen bestaande commissie in opdracht van de nieuwe regering, de "*Provisioneele Representanten van het Zeeuwsche Volk*", naar Noord-Beveland. Hun eerste taak was om graan e.d. te requireren voor de Franse troepen; maar bovendien om de gemeente-besturen in patriottische zin te hervormen. De heren J.C. Clement en C. Visser Czn. beslisten, dat de schout van Wissenkerke, Anemaet, wel gehandhaafd mag blijven als rentmeester van de Ambachtsheren van Geersdijk & Wissenkerke. Ook is hij gekozen in het college van kiesmannen, dat Abraham Vader als Provisioneel Representant koos. Maar in de functies van schout en gemeente-secretaris werd hij vervangen door de 19-jarige W.L. Vader! In dat zelfde jaar moest deze bovendien dienst doen als "*Commissaris tot het werk van Inquartiering*" in Kortgene.

In 1798 - als Zeeland is opgegaan in de ondeelbare Bataafsche Republiek - komt opnieuw een commissie uit de hoofdstad orde op zaken stellen. Het gemeente bestuur van Wissenkerke werd onveranderd gehandhaafd. Schout en Scheepenen legden de eed van trouw af aan de nieuwe Constitutie, onveranderlijke afkeer van het stadhouderschap, van aristocratie en ook van feodaal bestel, zoals dat tot 1798 gold.

Geheel volgens Zeeuwse traditie waren aan het ambt van schout ook notariële werkzaamheden verbonden. Op 30 Maart 1778 hadden Ambachtsheren het uitoefenen van de "*Notariële Practijcq*" in Wissenkerke verboden. Dat bracht emolumenten binnen in plaats van het afwezige tractement.

11 november 1799 is wederom een grote dag in W.L.'s leven: hij huwt in de Oostkerk te Middelburg de 18-jarige JOHANNA ELIZABETH VAN VOORST. Hij deed daarmee een goede keuze in meer dan één opzicht. Volgens overlevering was het huwelijk bijzonder harmonieus. Maar bovendien bracht zij - nadat haar moeder in of kort na 1805 was overleden - een aanzienlijk fortuin mee en een huis in de Molstraat te Middelburg, dat de familie nog enkele generaties heeft gebruikt. Zij was een dochter van de in 1793 overleden Johannes van Voorst, die achtereenvolgens kapitein en équipagemeester is geweest van de Kamer Zeeland van de V.O.C. Deskundigen in zake de V.O.C. twijfelen niet, dat diens 2 reizen als kapitein naar Batavia en 3 naar Kanton hem een welgesteld man hebben gemaakt.

Johanna had een 9 jaar oudere zuster, die in 1793 de bekwame jurist A.W. Philipse - hij bracht het later tot president van de Hoge Raad! - had gehuwd. Aangezien zij reeds in 1796

* De Spuije, Mededelingenblad van Heemkundige Kring De Bevelanden en Vereniging Vrienden van het Museum voor Zuid- en Noord-Beveland. 1997; 41: 3-17 (met portretfoto van het echtpaar Vader - van Voorst, een foto van het schilderij van Sorgwijk, een foto van een meestooft, een kopie van een ambtelijk stuk anno 1836 en een statistiek figuur betreffende de export van vlas en meekrap).

kinderloos overleed, was volgens Zeeuws erfrecht haar bezit bij haar eigen familie terug gekomen. Johanna had nog een tweede, ongetrouwde zuster Maria Jacoba, waarvan het bestaan ons alleen bekend is geworden, doordat W.L. in zijn familiebijbel heeft aangetekend, dat zij getuige was bij de doop van W.L.'s derde dochter, haar petekind Maria in 1804 en ook nog W.L.'s tweede zoon, Abraham Catharinus ten doop hield in 1808. Daarna is niets meer van haar bekend; mogelijk is zij ook vroeg overleden.

Johanna zal haar man 13 kinderen schenken, waarvan er 7 de volwassen leeftijd hebben bereikt.

Toen vader Pieter in 1800 overleed, werd zijn rentmeesterschap over de boedel Nassau de Lecq op Noord- en Zuid-Beveland verdeeld tussen de broers Abraham en W.L. Hoewel W.L.'s aandeel daarin het kleinste was, reisde hij toch ook enkele malen met Abraham mee naar Alkmaar om de jaarlijkse *"Reekening"* te presenteren aan de administrateurs van de boedel. Te eniger tijd - wij weten niet wanneer - is hij ook rentmeester geworden voor de Ambachtsheren van Geersdijk & Wissenkerke. In het Gemeente Archief van Wissenkerke ontbreken alle gegevens tussen 1809 en 1825. Daarna treedt hij in ieder geval als zodanig op. Deze functie droeg hij later over aan zijn jongste zoon Jacobus H.L. Vader en deze weer aan zijn enige zoon W.J. Vader, die het ambt heeft bekleed tot de heerlijkheid in 1875 is opgeheven. De twee laatste rentmeesters waren beiden burgemeester van Wissenkerke.

W.L. had zijn verantwoordelijke functie wel heel jong in de schoot geworpen gekregen. Dat hij er wel alle bekwaamheid voor had, blijkt uit tal van gegevens, vooral uit het Notul Boek van de Raad 1804-1809. Als slager Wisse de *"darmen en penzen der geslagte beesten"* gaat uitspoelen in de *"drinkvate bewesten deezen dorpe"* en de onbeschaamdheid heeft de bode uit te lachen, die hem namens de schout daarover onderhoudt, bemerkt W.L. tot zijn ontsteltenis, dat hij geen artikel kan vinden, dat dit wangedrag strafbaar stelt. Hij roept een spoedvergadering van de Raad bijeen, die op deze overtreding een boete van f3,-- stelt; dezelfde dag nog wordt de verordening aangeplakt.

Hij beteugelde de zoo gevaarlijke snelheid waarmee paarden - onder de man of gespannen voor een kar - door het dorp konden galopperen, door ook een boete van f3,-- te stellen op het toelaten, dat paarden zich in de dorpskom sneller voortbewogen dan *"stapvoets of met eenen zagten draf"*.

De maatregelen tot bescherming van de landbouw - volgens Besluit van de Staten van Zeeland van 3 mei 1773 - werden nauwgezet nagekomen. Zelfs adviseerde de Raad tot uitbreiding van deze maatregelen, toen het Departementaal Bestuur vroeg of verbetering mogelijk was:

"Buiten en behalve de generaale maatregelen tot weering van kraaijen, Exters, etc., door U vastgesteld, zoude het niet minder noodzakelijk weezen, dat vooral ook eenige maatregelen wierden genoomen tot weering van musschen, nadien de veldvrugten door dezelve, oneindig meer werden bedorven en vernield, dan wel door gevogeltens in de voornoemde Publicatie opgenoemd, en om zoo veel mogelijk deeze en andere schadelijke gevogeltes te weeren en uitteroeijen, zoude het naar onze gedagten niet ongeschikt zijn,

Eerstelijk, dat de Landlieden of wel gebruikers der landen, door UL: wierden verpligt, om jaarlijks op te moeten brengen, Eene musch of twee eijeren van deselve, per gemeth, en daar en boven een zwarte kraaij, Exter, Vlaamsche Gaaij, kauw of valduif, van ieder vijftwintig gemeeten Lands, en voorts ieder hoofd van een Huijsgezin ten platten Lande, jaarlijks twintig musschen.

Ten tweeden, dat die geene welke hierin nalatig bleef, bij de Expiratie van ieder jaar, zoude moeten betaalen voor ieder te kort geleverd musch, een stuiver en voor iedere kraaij etc. twee stuivers.

Ten derden, dat daarentegen tot aanmoediging der ingezeetenen zoude behooren te worden bepaald, dat iedere gebruiker of hoofd van een Huisgezin, van iedere musch, welke deselve boven het bepaald getal zal hebben geleverd, zal genieten een halve stuiver voor Een kraaij, Exter als anders twee stuivers, te betalen door den Schout van het geregt, uit de boeten der nalatigen, of uit het fonds tot heeden daar toe gedeeltelijk geëmploijeert.

En ten vierden, dat de Schouten van de geregten zouden gehouden zijn, om uiterlijk Twee maanden na de Expiratie van ieder jaar, derselver gespecificeerde Rekening van Ontfang en Uitgaaf onder presentatie van Eede naar den Lande te moeten inleveren, onder genot van een vierde van de Ontfang en tien percent van den Uitgaaf.

Hiermeede hebben wij d'Eer na toewensching van Heil ons te noemen

Uw Z(eer) D(ienstvaardig) meedeburgers

Het Gemeente Bestuur van Wissenkerke en Geersdijk.

Wissenkerken, den 4den November 1805."

Maar boven al: hij hield de financiën keurig in orde. En dat was wel nodig, gezien de on-gehoorde lasten, die ook Wissenkerke zich tijdens de Franse overheersing moest getroosten. In willekeurige volgorde noemen we hier welke lasten, jonge en oude, wij tegenkwamen:

- 9 Juli 1804 wordt, naast de blijkbaar gewone *"agtjarige heffing op bezittingen en inkomsten"* nog een *"Buijtengewoone Belasting op bezittingen en inkomsten"* afgekondigd door het Staatsbewind.
- September 1804. Ook schippers moeten nu - als alle neringdoenden - patentrecht gaan betalen en daarvoor beëdigd worden; zij mogen geen *"Impost subjecte goederen"* vervoeren dan na toestemming van en betaling aan het gemeente bestuur (op alles wat van buiten het eiland kwam rustte invoerrecht).
- Verder vinden wij ijkers voor *"het Regt op de Waag"*; turftonders, die zowel uitgevoerde als elders gekochte turf moest noteren voor de ontvanger; impost op het gemaal; op dranken en azijn; f6,-- patentrecht voor tappers en slijters; jachtrecht; belasting op het poeieren van het haar (!); beëdigde meeters *"tot het middel van de ronde maat"* die partijen graan moesten meten; meeters voor aardappelen, die ook moesten zorgen, dat er niet te veel werd uitgevoerd, zodat het eiland zelf niet tekort kwam. De honderdste en tweehonderdste penning op landen, huizen, tienden, molens, gors en dijk, huisschatting of *"Verponding"* op huizen, successiebelasting, waarom de schout, met uitsluiting van anderen, benoemd is voor het registreren van sterfgevallen en het verstrekken van vergunning tot begraven.
- In februari 1805 werd de gemeente aangeslagen voor £59:19:1 voor locale (behuizing) van de gewapende macht.
- Een commissie werd benoemd *"tot het beraamen van een nieuw plan van plaatselijke belastingen"*. Hieruit kwam de Hoofdelijke Omslag voort, die ook de volgende eeuw nog diende als sluitstuk van de begroting.
- *"Het middel van het Personeel"*, wat belasting inhield op *"Personeel, Dienstboden, Paarden en Plaisirgeld, Runderbeesten en belasting op het Mobilair"*, d.w.z. op de gehele inboedel, tot lakens, kussens en slopen toe, waarvoor *"tauxateurs"* komen inspecteren en schatten.

- Daar bovenop kwam in 1808 nog de “*belasting van Drie Millioenen Guldens*”, waarvoor Wissenkerke f2800,-- moet opbrengen. Wat dat betekent ontdekken wij als we naast het aantal inwoners - 1313 - kennis nemen van de Gemeente Begroting 1807:
- Onderhoud van dorpswerken benevens Salaris van den opzichter der brandspuij en het uurwerk: £56:6:-
- Tractementen van Schoolmeester, klokluider, schoonmaker der rioolen, incasseren van dorpspenningen, tractement politiedienaar en het wegvoeren van dorpsaarde: £45:18:3
- De tractementen van de bode, Dorpsschutter, vuur en licht, administratiekosten, Schrijven & Zeegelen der Rekening, samen: £27:16:3
- Noodwendige kosten vallende bij gelegenheid van het opmaaken en arresteren der belasting als anders zo van wegens het Gemeente Bestuur als gecommiteerden te samen: £4:-:-
- Het tractement voor een nachtwacht: £33:6:8
- En voor onvoorziene gevallen Eene somme van: £12:10:-

Een som van rond f1.025,--. Zodat de bevolking werd gevraagd om - exclusief de bestaande belastingen - nog eens drie maal de hele gemeentebegroting op te brengen. Geen wonder dat W.L. vraagt aan de minister van Financiën voor het volgend jaar de quote te verminderen, vooral ook omdat die t.a.v. andere gemeenten hoog was uitgevallen. Door de verdeling over de inwoners van deze belasting zijn wij ingelicht over de som die de leden van de Raad bijdroegen, terwijl ook de emolumenten hierbij zijn vermeld. Alle leden mochten jaarlijks ±f30,-- innen aan emolumenten, W.L. Vader, schout, secretaris en vendumeester ±f700,--. Hij werd voor de belasting aangeslagen voor f.70,--, de andere leden voor bedragen, variërend van f30,-- tot f60,--.

Wanneer W.L. in 1819 in Kortgene benoemd wordt tot Gemeente-ontvanger, wordt daarbij vermeld, dat hij diezelfde functie in Wissenkerke al bekleedde. Bovendien was hij ontvanger der Rijksbelastingen te Wissenkerke en ontvanger der directe belastingen in Wissenkerke, Kortgene en Kats; dat blijkt uit zijn ontslagbrief in 1844. En in juli 1813 maakt het gemeente archief van Kortgene melding, dat W.L. ontvanger was van het Octroij, d.w.z. van de in- en uitgaande rechten. Data van aanvaarding van deze functie hebben wij niet. Zeker heeft hij onder de ontvangers op Noord-Beveland een centrale plaats ingenomen.

De indruk, dat hij een voortreffelijk boekhouder en financier is geweest vinden wij bevestigd door de opdracht, die broer Abraham kreeg van de Sous-Prefect, om namens hem W.L. een pluim op de hoed te steken. In het Gemeente archief van Kortgene staat dat zo genoteerd:

“Ontfangen een missive van den Heer Sous Prefect van den 1 December 1813 houdende om op den onfangst dezes zich te begeeven bij den Heer Vader ontfanger van de communes van dit canton (d.w.z. van de gemeenten op Noord-Beveland) ten einde desselfs kas te verifieeren en daar van proces verbaal intezenden met Last wijders om aan den Heer Vader voornoemt te kennen te geeven het bijzonder genoeg hetwelk den Heere S:Prefect heeft gehad in het regulier bevinden van alle de Boeken en papieren van den zelven ontfanger en voorts hem te kennen te geeven dat zijn Ed: niet zal nalaaten om de zèle en Exactitude van den zelven ter kennis te brengen van den Heere Prefect.”

4 December 1813. “Tengevolge der bovenstaande missive heeft de maire van deeze commune ten einde als vooren zich begeeven bij den Heer Ontfanger W.L. Vader waarvan is opgemaakt en ingezonden het volgende Proces-verbaal.

Le Soussigné Maire de Cortgeen delegué a cet effet par Monsr. le S: Prefet en vertu de sa lettre du 1 de ce mois s' aijant présenté ce Jour le matin a 11 heure au bureau du percepteur des contributions Vader en la commune de Wissenkerke, afin d'Examiner et veririfier l'Etat de sa caisse, resultant de sa recette de l'octroi Municipal et les Centimes additionel, accordé aux differente Communes de ce Canton, le nommé Percepteur lui a present le montant des dites caisses reuni en une caisse pour les communes ensemble separé de sa recette des Contributions mais pas de chaque commune en particulier et avons nous ainsi vu et verifié les especes sonnantes comme il va être specifié

433 à 5 fr.	fr. 2165:-
1 à 2 fr.	2:-
petite Monnoie	<u>fr. -----:33</u>
	fr. 2167:33.

De tout quoi nous avons dressé le present verbal le quel après lecture faire par le nommé percepteur et le soussigné va être signé a la commune de Wissenkerke susnommé le 4 Decembre 1813.

Signé W.L.Vader. A. Vader.

VERTALING:

“De ondergetekende, burgemeester van Kortgene heeft zich, hiertoe gelast door den Heer Onder-prefect in zijn brief, van de 1e van deze maand - heden morgen 11 uur gepresenteerd ten burele van den ontvanger Vader in de gemeente Wissenkerke, ten einde de gemeentekas te onderzoeken en te controleren, zoals deze er thans voor staat door den ontvangst van de gemeentelijke belasting met opcenten, gedifferentieerd naar de verschillende gemeenten van dit kanton. De genoemde ontvanger heeft hem de som van die gemeentekassen, verenigd in één kas, laten zien, gescheiden van de belasting ontvangsten, maar niet van elke gemeente afzonderlijk. En wij hebben de klinkende munt gezien en geteld, zoals hieronder gespecificeerd:

433 munten van 5 francs	fr. 2165:-
1 munt van 2 francs	2:-
klein geld	<u>-----:33</u>
Totaal:	fr. 2167:33.

Van dat alles hebben wij het huidige proces verbaal opgemaakt, dat na lezing door de voormelde ontvanger en ondergetekende is getekend in de gemeente Wissenkerke voornoemd op den 4e December 1813.

(Was getekend) W.L. Vader. A. Vader.

Voor de beide zo bevriende broers zal de vierde december 1813 wel bijzonder feestelijk zijn geweest. Uit de volkstellingen weten wij, dat W.L. ten tijde van de inlijving bij Frankrijk maire was van Wissenkerke. In aansluiting daaraan was hij burgemeester. Hoewel wij niet zeker weten, hoelang die ambtsperiode heeft geduurd, zal dat wel tot de nieuwe wetgeving van 1825 zijn geweest, toen het ambt van burgemeester niet langer verenigbaar was met dat van gemeente-ontvanger. Van IJsseldijk geeft aan, dat hij in ieder geval in 1819 nog burgemeester was. Een tweede bevestiging van W.L.'s begaafdheid op financieel terrein vinden wij in de ontwikkeling van zijn privé vermogen. Uit Kortgeense belastingopgave in 1818 blijkt dat zijn grondbezit zich voorspoedig ontwikkelde: hij betaalde f1.493,79 aan grondlasten, zijn oudere broer bracht het nog niet verder dan f165,45.

Zorgvuldig is in de familie de eerste steen bewaard, gelegd door zijn 6-jarige oudste zoon P.I. van Voorst Vader op 31 December 1881 voor een manege. Over zijn stoeterij zijn geen

gegevens bewaard gebleven. Het Notul Boek van het gemeente bestuur van 1825 begint met de mededeling van P. Tazelaar, dat hij in gevolge het nieuwe Reglement op het Bestuur te Platten Lande Burgemeester is geworden; W.L. was benoemd tot secretaris van de gemeente en Plaatselijk Ontvanger. Aanvankelijk werd het werk van burgemeester zowel als secretaris beloond met f100,-- per jaar. Maar het salaris van de secretaris werd al gauw verhoogd tot f220,--. Als gemeente-ontvanger kreeg hij het gebruikelijke percentage. Dat bracht hem in 1826 f63,70 op; in 1827 f101,50.

Vooruitlopend op de toekomst zij hier vermeld, dat W.L. gemeentesecretaris is gebleven tot 1838; zijn opvolger was zijn jongste zoon, de toen 28-jarige Jacobus H.L. Vader. Zijn ambt van gemeente-ontvanger, zowel van Wissenkerke als Kortgene, droeg hij al in 1836 aan deze zoon over.

Nadat Abraham Swemer 14 November 1817 kinderloos was overleden, verkochten zijn 23 erfgenamen op 20 April 1818 zijn "*Buitenplaats met deszelfs Heerenhuisinge, koetshuis, stallinge en oranjerie, genaamd Zorgwijk, staande in den Camperlandschen polder. Voorts het bosch, beplant met olme en Esse boomen, groot drie en twintig gemeten en zeventig roeden; een weide, eveneens beplant met olme en Esse boomen, negen gemeten twee honderd vijf en vijftig roeden..... en de Hofsteede met deszelfs huisinge, schuur, bakkeete en verdere timmeringe.... drie arbeiderswoningen .. een eind Dijks*" en verder land, verspreid liggende in de Kamperland-, Toren- en Sophiapolder. De koper was W.L. Vader voor f50.401,--, inclusief de bijkomende lasten. Hij moest de koopsom voldoen in "*klinkende Louis*", dus Franse gouden munten. In 1818 werden Hollandse en Zeeuwse munten dus nog als twijfelachtig betaalmiddel beschouwd; papiergeld werd in nog krachtiger bewoordingen afgewezen.

Waarom had Swemer, Zeelands rijkste man en vrijwel zeker de bouwheer, dit zomerhuis DAAR gebouwd, zo ongemakkelijk ver van zijn woonplaats Colijnsplaat in een tijd zonder verharde wegen? Bij Colijnsplaat lag al de buitenplaats "Zorgvliet" met meerdere kunstige bergen en vijvers. Deze werd in 1779 - 4 jaar na de bouw van Sorgwijck - geveild en spoedig daarna afgebroken. Maar halfweg Wissenkerke-Kamperland lag een grote rest van de "*Campensche Creecke*", die eertijds Wissenkerke van Kamperland had gescheiden. Je kon daar een prachtige waterpartij maken, een grote vijver, die via een ondergrondse leiding uit de kreekrest werd gevoed. Dat dat mooi was zullen al diegenen zich herinneren, die de plaats nog gekend hebben voor de afbraak 1953-1955. In 1779 vinden wij Sorgwijck vermeld als eenige buitenplaats op Noord-Beveland.

1818 was voor W.L. wel een heel belangrijk jaar. Toen ontstond ook door indijking van Schorren de Soelekerke polder. Deze schorren waren - na het verkrijgen van de vergunning tot inpoldering - in 1817 verkocht aan ongeveer 10 deelnemers, waaronder twee Swemers en W.L. zelf. W.L. was ook belast met de administratie van dit grote werk. In zijn "*Reekening*" staat dat de kosten f153.694,65 hebben bedragen. De oogst van de het eerste jaar gezaaide koolzaad bracht al f104.514,34 op. Wel een grandioos rendement van deze investering!

H. van Dijk-van der Peijl vertelt ons, dat de Zeeuwse MEEKRAPPRODUCTIE het in de tweede helft van de achttiende eeuw heel moeilijk had. Door torenhoge invoerrechten schakelde Frankrijk de export daarheen uit. Maar ook de voorheen zo voordelige Zeeuwse export voor de Engelse katoenindustrie moest wijken voor de kwalitatief mindere maar veel goedkopere Franse meekrap. Vanaf 1806 en zeker ook na de Franse inlijving bij Frankrijk bloeide de teelt weer op, zoals ook de statistiek van minister Gogel - gecopieerd door Schama - betreffende de export van vlas en meekrap (= madder) laat zien; beide stoffen waren zeer gevraagd voor de vervaardiging van uniformen! In de eerste helft van de negentiende eeuw is er opnieuw groei der productie, vooral door de betere droogtechniek van de wortels, en dus

betere houdbaarheid, en de uitvinding van het meer geconcentreerde garancine, waarbij de meekrapsubstantie opgelost werd in zwavelzuur. W.L., die in de franse tijd al grondbezitter was, heeft zeker geprofiteerd van de prijsstijging in die tijd. In 1836 bouwde hij, met anderen, in Geersdijk de meestof "De Roos". Van de 16 aandelen bezat hij er 7, zodat hij aan elk kind één aandeel kon nalaten.

Ook zijn broer Abraham en diens zoon Jan Willem stuurden hun meekrap daarheen. Bij de pachtcontracten werden de pachters verplicht om tenminste een bepaald oppervlak met meekrap te beplanten en die bij "De Roos" te laten verwerken; was dit gebeurd, dan kreeg de pachter weer de vrije beschikking over zijn product. In "De Roos" werkten 4 mannelijke arbeiders; in het werkseizoen kwamen daar nog 4 vrouwen bij, die alleen 's avonds werkten. Hun lonen lagen hoger dan die van de landarbeiders.

Het is belangwekkend te lezen, hoe zorgvuldig de kwaliteit werd bewaakt. Niet alleen de keurmeesters - W.L.'s jongste zoon Jacobus was jarenlang één van hen - maar het gehele personeel moest ieder jaar opnieuw de eed afleggen, dat ze eerlijk en "stiptelijk" de voorschriften zouden nakomen.

De boekhouding van "De Roos" over het tijdvak 21 september 1836 tot maart 1852 bleef fraai geconserveerd in het Gemeente Archief (GA) van Wissenkerke. Het totaal der rekeningen voor de bewerking liep terug van f10.043,25 voor de oogst van 1836 tot f4.772,17 voor de oogst 1851. Die daling vond zijn oorsprong in een dalen van de meekrapprijs, die - volgens het archief van de Heerlijkheid Geersdijk en Wissenkerke - de teelt weer onrendabel maakte. Na 1850 volgt herstel. Het totale beeld van de door de stoof geïmporteerde rekeningen, uitgesplitst naar de familie Vader is als volgt:

REKENINGEN VOOR:

Aantal	Omzet	W.L. Vader	J.H.L. Vader	A. Vader	J.W. Vader	
posten in f.						
1836	49	10.043,25	1742,29	110,49	296,14	-----
1837	38	9.494,74	2320,83	477,21½	696,37	224,13½
1838	30	7.189,73½	1705,45	332,06	312,06	201,61
1839	29	4.566,48	921,65	168,19	207,86	124,41½
1840	26	5.132,74	1764,49	202,75	185,02	-----
1841	30	4.982,34½	1461,25	383,06	182,45	-----
1842	25	4.314,40	1007,57	265,58	132,51	-----
1843	26	4.316,78	1061,90	700,08	299,14	-----
1844	23	4.204,73	1272,10	282,95	181,89	-----
1845	25	3.932,68½	824,99	357,86½	138,01	-----
1846	29	6.249,39½	1199,59	233,18	438,20	46,53
1847	33	5.884,31	914,02	245,62	400,61	98,63
1848	26	3.936,65	944,66	316,71	384,88	79,76
1849	26	4.200,61	1301,13	305,48	245,19	33,62
1850	25	4.190,07	1237,85	-----	353,97	-----
1851	25	4.772,17	830,16	-----	278,25	-----

Na de eerste drie jaren vallen Cortgene - behalve de familie Vader - en Zuid-Beveland als toevoerders van voor "De Roos" weg. In 1836 waren er uit Kortgene nog 10 leveranciers en uit Zuid-Beveland 4. Colijnsplaat had een eigen stoof, kreeg in 1865 zelfs een tweede.

Kamperland volgde in 1860, Kats in 1862. In Geersdijk was naast "De Roos" nog de stoof "De Hoop" aanwezig.

Het conflict tussen W.L. en Izaäk de Moor beschreef ik in het Historische Jaarboek voor de Bevelanden 1992, No. 18. Dat kwam samenvattend hierop neer, dat De Moor in 1815 wegens het in gebreke blijven van betalen van de verschuldigde rente op zijn aanzienlijke aangegane schulden dreigde van zijn boerderij gezet te worden. Hij smeekte W.L. om hulp. "*Na langdurig beraad*" - W.L. voelde blijkbaar geen sympathie - kocht hij tenslotte toch maar De Moors boerderij en liet hem als pachter blijven. Maar 7 jaren later veranderde De Moors positie van pachter in die van "*kasteleyn*", omdat hij bij het betalen van de pacht vergaand in gebreke bleef. Voortaan kreeg De Moor een vast salaris, maar de "*veldvruchten*" vielen nu de eigenaar toe. In 1833 bleek De Moor met dit laatste langdurig de hand te hebben gelicht. Nu werd hij dan toch eindelijk van zijn boerderij gezet. De Moor nam wraak door W.L. te beschuldigen van knoeien met de gelden, bestemd voor de maaltijden, die enkele polderbesturen na de jaarlijkse inspectie gewoon waren gezamenlijk te gebruiken. De gouverneur van Zeeland vond het niet op zijn weg liggen om die beschuldiging te onderzoeken, maar verwees de zaak naar de vergaderingen van de desbetreffende polders. Hoewel de verslagen van die vergaderingen in de polderarchieven ontbreken, mogen wij uit de handhaving van W.L. als dijkgraaf wel de gevolgtrekking maken, dat W.L.'s wel bewaard verweer tegen De Moor aanvaard is. Uit dit verhaal blijkt, dat W.L. in 1834 dijkgraaf was van de Kamperlandsche en van de Jacobapolder. Hij was dat al langer van de Wissenkerkepolder. Uit en opgaaf in 1841 blijkt, dat hij ook in de gemeente Kortgene polderfuncties bekleedde:

- Oud Cortgeen Polder : Dijkgraaf, Secretaris en Penningmeester.
- Westpolder : Gezworen, Secretaris en Penningmeester.
- Stadspolder : Gezworen (broer Abraham was daar dijkgraaf).

Volgens van IJsseldijk was hij in 1819 bovendien (mede?) Ambachtsheer van de Heerlijkheid Geersdijk en Wissenkerke.

Wij mogen uit de hulpverlening aan de in nood verkerende De Moor en zijn talrijk huisgezin afleiden, dat W.L. trachtte zijn Christelijke naastenplicht na te komen. In het archief van de Nederlands Hervormde Kerk vinden wij, dat W.L. in 1827 President Kerkvoogd was. In dat jaar werd een nieuwe kerk gebouwd met 225 zitplaatsen. De burgerlijke gemeente betaalde de nieuwe toren: f3.000,--. Die som werd geleend van W.L. tegen 5% rente. Het nieuwe uurwerk daarentegen werd door W.L. betaald namens de kerkvoogdij: f350,--. Bij de kerk werd een regenton gebouwd van 150 ton, om 's zomers in het gebruikelijke tekort aan drinkwater te voorzien.

In 1829 smeedde men plannen voor de bouw van een nieuw schoollokaal. Maar het geld - begroot op f4.820,81 - is er niet, ook al willen Gedeputeerde Staten f1000,-- subsidie geven en f1200,-- als renteloos voorschot. Die impasse werd pas in 1835 doorbroken, doordat "*een huiseijgenaar*" twee huizen, samen f1300,-- waard, ter beschikking stelt voor f930,--. Wel moet verbouwing plaats vinden. De gemeente leent daartoe f3.400,-- van W.L., "*die zich met het verstrekken van voormeld kapitaal wel heeft laten vinden*".

In 1839 besluit het Gemeente Bestuur tot aankoop van een onderwijzerswoning met schoollokaal in Kamperland voor f800,--. Hiervoor wordt f600,-- van W.L. geleend, die wederom "*zich tot het verstrekken van voorgemelde gelden wel heeft laten vinden*".

Het hoofdthema in de dertiger jaren is - 1834 - "*de slechte prijzen van de veldvruchten*". 1835: "*De kwijnende staat van de landbouw*". De uitgaven van de diaconie stijgen schrikbarend.

Subsidie burgerlijke gemeente:

- 1831: f1578,61½ f 400,-- (1831)
- 1847: f3147,77 f2500,-- (1848)

Brood, aardappelen en brandstof in natura en geld worden uitgereikt. In 1845 besteedt het Gemeente Bestuur f40,-- om een lokaal te huren tot verblijf van dakloze behoeftigen. De Hoofdelijke Omslag - sluitstuk van de gemeente begroting - moet daardoor niet weinig omhoog:

1833	1837	1844-1846	1848
f336,30	f2213,13	f2870,00 (p. jr)	f3270,--

De indijking van de Onrustpolder in 1846 werd gebruikt voor werkverschaffing na de oogst. Voor het omspitten van de nieuw gewonnen grond legde de gemeente 1 cent per roede toe op de 4 cent, die "geïnteresseerden" daarvoor over hebben.

In 1846 opent het Gemeente Bestuur een inschrijvingslijst voor steun aan de armen. Maar omdat die niet voldoende oplevert, leent het Gemeente Bestuur uit eigen zak de volgende bedragen t.b.v. de armen:

- A. de Moor	Burgemeester	f250,--
- J.H.L. Vader	Secretaris	f200,--
- M. Marcusse	Assessor	f200,--
- D. Meulenberg	Assessor	f150,--
- J. de Ridder	Lid	f200,--

In die jaren kwam ook de emigratie naar Amerika op gang.

Op 5 januari 1849 is W.L. overleden. De laatste kwart eeuw was hij wel omringd door zijn kinderen:

- CATHARINA, zijn oudste dochter bleef bij haar ouders inwonen.
- Van 2 januari 1835 tot juli 1838 is zijn oudste zoon, PIETER JOHANNES van VOORST VADER assessor van het Gemeente Bestuur. In dat laatste jaar werd hij rechter bij de Arrondissements Rechtbank in Goes.
- Zijn tweede dochter, MARIA ANTONETTA trouwde met de arts Dr. H.J. Keijl, die in Wissenkerke ging practiseren.
- Ook zijn zoon ABRAHAM CATHARINUS slijt zijn leven als arts te Wissenkerke, is hoofd van de brandweer en 4 jaar lang lid van de Raad tot hij ontdekt, dat dit lidmaatschap niet verenigbaar is met de armen praktijk voor rekening van de gemeente.
- WILLEM JOHANNES overleed op 16-jarige leeftijd aan tuberculose.
- Zijn jongste zoon JACOBUS H.L. is W.L.'s opvolger geworden als secretaris en gemeente-ontvanger om vervolgens 20 jaar lang de bijzonder gewaardeerde burgemeester te worden. Zie De Spuije No. 30, september 1993.
- HENRIËTTA J.E. trouwde met Adrianus S. van der Loeff, die rijksontvanger werd in Wissenkerke. Alle notabelen in Wissenkerke één grote familie!
- Alleen de jongste dochter LEIJNTJE volgde in 1838 haar man J.P. Kakebeeke naar Goes, waar dit echtpaar hechte vriendschap sluit met haar oudste broer en zijn familie.

Volgens van IJsseldijk was W.L. in 1848 de hoogst aangeslagene (in belasting) in Zeeland; f4.478,34. Vergelijking van deze som met die van 1818 leert dat W.L., evenals zijn broer, zijn fortuin voor het grootste deel bijeenbracht juist in dat armoedige tweede kwart van de negentiende eeuw. Aangezien al zijn bezit in zijn "memorie van successie" tot op een halve

cent nauwkeurig is getaxeerd, zijn wij over zijn vermogen goed ingelicht. De omvang bedroeg ongeveer het dubbele van het vermogen dat zijn oudere broer 5 jaar later zou nalaten. Een verschil, dat zich laat verklaren doordat hij, dank zij het vermogen van zijn vrouw, op hoger niveau kon starten.

LITERATUUR

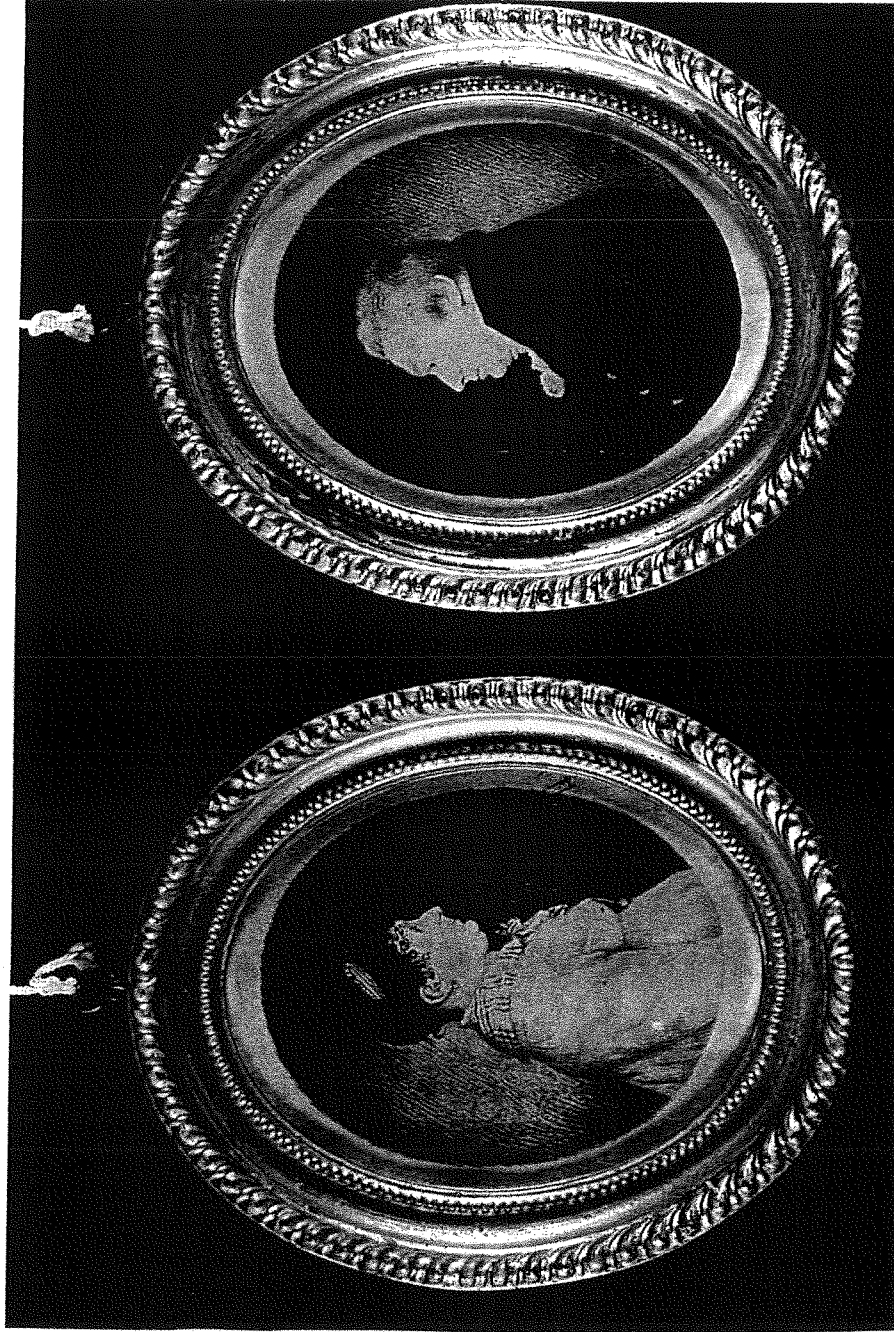
- Zie literatuur bij artikel over Abraham Vader. Uit: De Spuije, 1998, 43: 4-27.
- Archief van de Heerlijkheid Wissenkerke en Geersdijk. Rijksarchief Zeeland, Middelburg, Gebundelde Inventarissen. No. 35. M.P. de Bruin.
- Koopacte Sorgwijck. Goes, Gemeente Archief. Archief Notaris Hoek (1811, 1826), No. 1195-1202. No. 136, 1818, 20 April.
- Instructie voor de Droogers, Stampers en andere Stoofgewrochten van de onderscheide Meestoven, in het Departement Zeeland, 1806.
- Peijl-van Dijk A van der. Meekrap vroeger en nu, 2e druk. Vereniging Federatie Zeeuwse Musea en Oudheidskamers, 1981.
- Middelburgsche Courant, 8 juli en 7 augustus 1779: advertenties betreffende de veiling van "Zorgvliet" bij Colijnsplaat.
- Nederland's Patriciaat, 1984, No. 68.
- Schama, Simon. Patriots and Liberators, Revolution in the Netherlands, 1780-1813. London, William Collins Sons & Co, 1977.
- Vader WL. Aantekeningen voor in zijn familiebijbel.
- Voorst Vader PJA van. De ware geschiedenis van het conflict tussen dijkgraaf Willem Lodewijk Vader en Izaäk de Moor. Apologie van een nazaat. Historisch Jaarboek Heemkundige Kring Zuid- en Noord-Beveland, 1992; 18: 103-109.
- IJsseldijk WEP van. Oude Boerderijen in Zeeland, deel 1. Goes, De Koperen Tuin, 1990.

BIJLAGE

Portretten van het echtpaar Willem Lodewijk Vader (1775-1849) en Johanna Elizabeth van Voorst (1781-1852). * Eigendom vVV-Stichting.

* Zie vVV-Kroniek no. 3, 2001, pag. 30-33, voor een klein artikel van P.J.A. van Voorst Vader over het huwelijk van dat echtpaar, op 11-11-1779 voltrokken, ter gelegenheid van de 4e vVV-reünie dd 13-11-1999 n.a.v. het 200-jarig huwelijksfeest van het oer-echtpaar der van Voorst Vader's.

BIJLAGE I

Het echtpaar Willem Lodewijk Vader (1775-1849) en Johanna Elizabeth van Voorst (1781-1852).